

Da li je Bauhaus aktualan i danas?

Na pitanje da li je Bauhaus aktualan i danas, u prošlosti smo nekad odgovarali negativno, a ponekad oprežno. Bilo nam je jasno da dizajn i obuka dizajnera nisu isti danas kao što je bio slučaj u dvadesetih godinama. Na taj negativni odgovor ili nejasan odgovor nije bilo u cjelosti inspiriran prijetnjom konstatacijom. Diskutirajući ili otvoreno sumnjajući u današnju relevantnost Bauhaus, vjerovali smo da potvrđujemo svoju vlastitu originalnost i znanje. Mi priznajemo staru premisu idealističke filozofije historije: biti znači biti u sukobu s nečim prethodnicima. Na taj način vjerovali smo da dokazujemo vlastiti raison d'être.

Činjenice dokazuju da se razvoj ideja ne može uklopiti u tako jednostavne sheme — ni kako ih se ne može staviti u linearne i nepromjenljive sheme. Mišljenja o aktualnosti ili neaktualnosti kulturnih fenomena obično su prolazna i besplodna. Evidentno je da ono što mi danas smatramo aktualnim ne mora biti i sutra. Ali ono što se jače činilo nevažnim možda danas iz raznih razloga opet stiče svoje izgubljeno značenje.

To je upravo ono što se desilo s Bauhausom. Pitanje: »Da li je Bauhaus i danas aktualan?« danas daje potvrđan odgovor tako ne bez rezervi. Govoreći o »Bauhausu« mi danas ne mislimo na ono što se obično povezuje s tim ime-

ti: nove orijentacije prema svijetu svuda su pod opasnošću. Pa ipak moramo priznati da Bauhaus nije nikad izazvao takvo zanimanje (u naprijed iznesenom smislu) kao u današnjoj Njemačkoj. Samo to je zanimanje malog kruga osoba a ne svih onih koji bi trebali da mu pruže podršku. Misimo se razočarali o našoj nadi da će se poslijeratna Njemačka odličiti za otvorenu i progresivnu kulturu. Uvredljiva kampanja koja je nedavno započela protiv HfG (Hochschule für Gestaltung) sasvim dovoljno jasno dokazuje tu činjenicu. Mi moramo sa žalostju primijetiti da su se ona godina koja su se borila protiv Bauhaus do njegova konačnog uništenja, dakle od dvadesetih godina nadalje (a to nisu bili samo nestici!), ponovno pojavila na pozornici. Glumci su se izmijenili, ali je sadržaj ostao isti. Uostalom, njih je veoma jednostavno prepoznati: to je ona filitarska netolerancija koja je uvijek spremna da ljude i Institucije gleda kroz obale suca, cenzora ili platfoca poretka. Isto agresivno nepovjerenje prema svemu što prelazi uski horizont njegove nacionalne, regionalne ili jednostavno lokalne tradicije.

Postoji li razlog za zabrinutost? Da, bez sumnje. Manje zabrinjava što su oni opet uvijek — oni su uvijek bili s nama — ali više nas uzemirava činjenica što su oni omedavna po-

novno uspjeli da postanu snažni i utjecajni. Manje nas uzbuđuje saznanje da oni plijuu po progresivnim kulturnim institucijama što su oni; uostalom, uvijek i čimili, ali nas duboko smeta što su oni kadri (kao što je slučaj sa HfG) da učine javnost (i vlasti) da su te institucije nepobjedne.

Historija se ponavlja. Kad bi Bauhaus 1923. godine s istim ljudima i s istim idejama bio presuđen u Njemačku 1963. godine, zacijelo bi bio napadan identičnim argumentima koji su bili iskoristeni protiv Bauhaus prije 40 godina a nekoliko mjeseci ranije prije Hfg. Mnogi će negirati istinitost te tvrdnje, aludirajući na činjenicu da tradicija Bauhaus nije nigdje tako visoko kultivirana kao u Njemačkoj. Podsjetiće nas da je Walter Gropius definitivno smjешten u galeriju herca današnje njemačke kulture, da sa pedagoški utjecaj Bauhaus a naročito njegova faza pripreme i Uvoda mogu zapaziti u svim značajnim umjetnostima, u arhitekturi i u školama primijenjene umjetnosti u ovoj zemlji, da sljedi Bauhausove zauzimalj najbje položaje u ovađenim kulturnom akademskom životu, da se u feljtonskim rubrikama velikih njemačkih listova gotovo bez prekida objavljuju članci o Bauhausu ili kritičke

Nastavnički zbor škole u Dessau. S lijeva na desno: Albers, Schaper, Muche, Moholy Nagy, Gayer, Schmidt, Gropius, Breuer, Kaufinsky, Klee, Feininger, Stöbel, i Schlemmer

Isto tako nova se knjiga razlikuje od knjige Giulija Carla Argana («Walter Gropius et le Bauhaus», Giulio Einaudi, editore, Torino 1954) koja sociološki interpretira porijeklo odgoja i umjetničke filozofije Gropiusa ili Bauhaus a pokazuje historijsko značenje te filozofije u okviru »fragile demociacia tedesca« vajmarske republike. S druge strane originalnost Wunglerove knjige sastoji se u tome što je to antologija dokumenata. U toj antologiji široka javnost ima prvi put priliku da se upozna sa svim dokumentima. Po prvi put široka javnost ima priliku da izrazi sud o činjenicama i idejama a ne o mišljenjima o činjenicama i idejama, kao što je da sada bio slučaj. Ali kad se kaže da je ta knjiga najbolje dokumentirana od svih koji su se dosad pojavile, ne znači da je uvjerljivo dokumentirana ili da je to konačna knjiga o Bauhausu. Svaka je antologija po prirodi stvari nekompletna. Nemoguće je objaviti sve postojeće dokumente. Osim toga, antologija je i subjektivna. Nemoguće je izbjeći činjenicu da izbor označuje tačku gledišta kompilatora. Međutim, ovaj Wunglerov izbor je naročito nekompletn i subjektivan.

Jedna od najčešćih grijetaka interpretacije je na svu sreću djelomično ili potpuno ispravljena. Druge, međutim, ostale su i nadalje pa čak i u gorem vidu. Evo nekih primjera: ličnosti i rad Hannesa Meyera koji je dosad bio osuđen na egzistenciju u sjeni i u zloni tišini, ovdje su tretirani s iznenađujućom potpunom detalj. Ali usprkos tog glasovitog i povrhovitog nastojanja ka objektivnosti, Wungler ne uspijeva da uiziti mraz povremenihi anegdota političke ili lične prirode, koje su dugo vremena sprječavale objektivnu ocjenu Meyero-va doprinosa Bauhausu. Sto je još gore, ta je mriža postala još uža zbog dokumenta koji su izabrani sa ciljem da prikažu Meyero-vo mišao. Objavljeni su ovi dokumenti: 1. »Govor studentskim predstavnicima« (1928) 2. »Gradevinarstvo« (1929) 3. otvoreno pismo građanačelnika Hessu »Moje isključenje iz Bauhaus« (1930). Prvi je tekst veoma koristan jer nam pomaže da razumijemo pedagoške ciljeve Meyera dva mjeseca prije nego što je službeno preuzeo upravu nad Bauhausom. Ali to je sve. Drugi tekst, jedan od najvažnijih manifesti modernog funkcionalizma pati od nedostatka svih manifesta tog vremena: formulacije su apodiktičke i polemičke; tekav način formuliranja problema pokazuje se našim današnjem stanovništvu kao nedovoljno diferenciran pa čak i naivan. Treći je tekst isto toliko važan. Ali mi ovdje saznajemo uglavnom o zasidanim osjećajima koji su vladali Meyero-vm u tim dramatičnim danima ljeta 1930. godine. Posljednja dva teksta doprinose barem djelomično potvrdi široko rasprostranjeno slike o Meyero: slike jednog agresivnog, dogmatičnog i subjektivnog čovjeka, racionalnog racionaliste, egocentrika. Pretpostavimo li da je to istina, ta je činjenica interesantna samo za one koji su u različitim periodima patili (ili nisu patili) u Meyero-vm prijateljstvu ili neprijatelj-

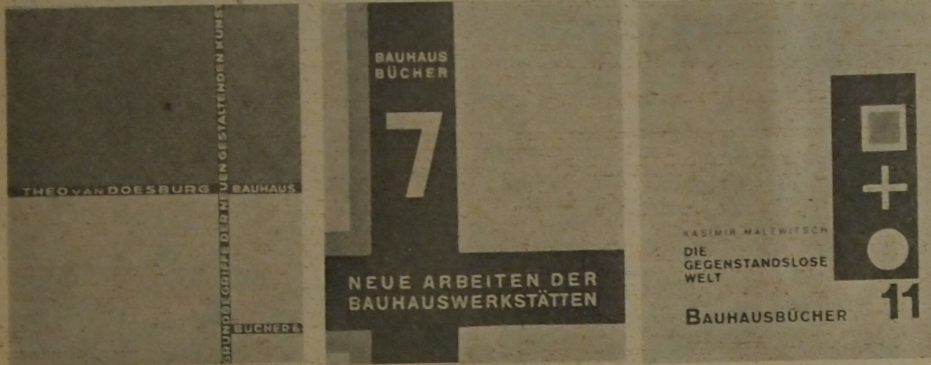
stvu. Za nas koji ga nismo poznavali, zanimljivo je da saznamo samo kakve su bile njegove ideje i da li i daans imaju snage. Naša bi zadržalja bila daleko više zadovoljena da nam je autor ponudio, osim gore navedenih tekstova, i četvrti tekst: »Bauhaus Dessau 1927—1930«, koji je objavljen u meksičkom časopisu »Edificaciones« (br. 34, juli-septembar 1940). U tom članku koji je Meyer napisao i objektivno i jasno, on nam pruža svoju verziju historije Bauhausovih ideja i njegov narociti doprinos toj historiji. Za žaljenje je što Wungler nije iskoristio sve prednosti položaja nezavisnog kritičara, zavidnu poziciju čovjeka koji je studirao jedan fenomen a da mu nije bio svjedok niti je u njemu uzeo učeska.

U nekim slučajevima Wungler pati od predrasuda bez ikakvog opravdanja. Iznenađujuće je što se on priklanja jednom narocitoj stanovištu kad interpretira Meyero-vo antiformalizam kao odbojnost »čovjeka koji dolazi iz nižih klasa u novu kozmopolitisku okolinu. To je čisti animozitet, štaviše posuđen animozitet.

Drugi slučaj, tako ne tako ekstreman ali ne manje značajan, jeste Wunglerova metoda tretiranja druge kritične tačke historije Bauhaus: utjecaj Thea van Doesburga. Ali osim instruktivnog pisma Lyonela Julij Feininger (7. septembar 1922) Wungler se nije potrudio da nađe pove dokumente koji bi bacili svjetlo na taj toliko diskutirani slučaj. To vjerovatno treba objasniti činjenicom da je Wungler uvijek imao svoje mišljenje o tom slučaju. Nekoliko ređaka koji su u svojoj posvećenosti tom znanstvenom predmetu odigrali ulogu da van Doesburgov utjecaj na Bauhaus obzvezuje ili ga učine beznačajnim. U knjizi dokumenata o Bauhausu o nekim temama se — obratno od očekivanja — govori manje i manje ili se dokumentira negoli u sličnim publikacijama kojima je ta tema samo indirektna. Tipična za to je knjiga Bruna Zevija »Poetica dell'architettura neoplastic« (Editrice Politecnica Tamburini, Milano 1953) koja potpovra utjecaj van Doesburga na Bauhaus, i to vrlo detaljno. Informativno pismo Waltera Gropiusa u dođetku Zevijeve knjige ili sličan materijal, nisu, na primjer, našli svoje mjesto Wunglerovoj knjizi.

Osim toga, ostavlja veoma čudan dojam što Wungler nije čak ni spomenuo direktan ili indirektan utjecaj ruskih pokreta. Ne možemo zanijekati da je zahvaljujući inicijativi Moholy Nagya — koji je poznat kao poštovalac Maleviča, Tatlina, Rodčenka, El Lisičkog, Goba i Pevznera — taj utjecaj narasao do vodeće uloge u razvijanju Bauhausove didaktike, naročito nakon što je Hten napustio Bauhaus. Osim toga moramo se požaliti na suviše shematski i nedovoljno prezentaciju postignuća Josefa Albersa. Kao razjašnjenje stalno raspravljano pitanje kome treba pripisati ulogu Bauhausove didaktike tog vremena i njegino značenje danas — mi ovdje uglavnom govorimo o pripremljenim kursovima (praktičan i formalan odgoj) — Wunglerova knjiga nam je od male koristi. Wungler prećućuje Htena kao inicijatora Bauhausove didaktike. Moholy Nagy, kao neumorni stimulator, korektno je ocijenjen, ali Albers je sasvim potcijenjen. (Nije pravdočno prema Albersovom doprinosu samo ga pohvalno spomenuti (kao na str. 498) kao »historijski gledano najplodnija ostvarenja Bauhaus«). Čini se da je Wungler previdio činjenicu da se Albers prihvatio možda natežeg zadatka u razvijanju Bauhausove didaktike, zadatka koji je on briljantno izvršio transformirajući različite i djelomično kontradiktorne komponente (pedagoški aktivizam, mistički ekspresionizam i preterani konstruktivizam) u sistematsku, koherentnu i logičnu nastavnu materiju. Nedavno objavljena Albersova knjiga »Medusobno djelovanje boje« (Yale University Press, New Haven and London 1963) pokazuje samo u granicama jednog specijalnog područja, područja boja, kako treba ocijeniti tu aktivnost koja se proteže godinama

(Nastavak na str. 8)

S lijeva na desno: Naslovna strana Bauhausove knjige broj 6 od Thea van Doesburga; naslovna stranica Bauhausove knjige broj 11 od Moholy Nagya; naslovna stranica Bauhausove knjige broj 7 od Moholy Nagya

Historija Bauhaus-a. Slike od gore dole, s lijeva na desno: Otvaranje Bauhaus u Dessau 4. XII 1926. — Ulaz u Bauhaus — Ples sa meksičkom Oskaro Schlemmera (1927) — Bauhausovi učitelji (sa T. na d.): Kandinsky, Nina Kandinsky, Muche, Klee i Gropius — Humoristički kolaž iz redovnog albuma W. Gropiusa (1926). — Novinski članak o policijskoj raciji i zatvaranju berlinskog Bauhaus 11. IV 1933.

S lijeva na desno: Osmrtica Bauhaus-a iz NIZ 4. IX 1932. — Palat Reichstaga u Berlinu 28. II 1933. — Marij SA jedinica kroz Brandenburška vrata 1933. godine

nom, to jest jednu pedagošku instituciju ili jedan umjetnički ili arhitektonski pokret dvadesetih godina. Ako kažemo da je Bauhaus danas važan, ili još bolje, da je ponovno stekao svoje značenje, mi mislimo o drugom Bauhausu, o Bauhausu koji je bio često proklamiran ali gotovo nikad ostvaren, o promašenom Bauhausu koji je pokušao, tako bez uspjeha, da položi humanističku perspektivu tehničke civilizacije, to jest da okolinu čovjeka smatra skokretnim poljem dizajnerske aktivnosti. Mi ujedno mislimo o Bauhausu koji je pokušao, tekodjer bez uspjeha, da kumuje otvorenoj i progresivnoj kulturi u Njemačkoj.

To je Bauhaus koji je i danas za nas važan. No, ne zato što su uvjeti danas naročito povoljni, već obratno zato što nam je jasno da nisu i da vjerovatno nikad nisu ni bili. Ne zato što je Bauhaus asimilirana, prijeneta i institucionalizirana tradicija, već obratno, jer je to tradicija čija je snaga odjednom ponovno otkrivena i koja se neolekivano pretvorila u oblik programa koji teka na realizaciju.

Mi svuda zapažamo nedostatak uvjerljive humanističke perspektive tehničke civilizacije. Po-

analize radova onih ljudi koji su bili učenic ili učitelji Bauhaus u Weimeru, Dessau-u ili Berlinu. Ali ne smijemo se zavaravati: Bauhaus je jedino prihvatljiv na površno konzervativan način. Nema razumijevanja stvarnog značenja Bauhaus-a, naročito u odnosu na naše današnje probleme. Nakon svega što je kazano, to je samo običan prividni pokušaj da se Bauhaus kantonizira ili čak bačte da se arheološki i pretvori u relikviju koja će se pokazivati samo u festivalskim prijkama, to je pokušaj da se Bauhaus pretvori u objekat obožavanja koji ve-liko ispunjava funkciju totema a ponekad i tabua. Na taj način Bauhaus se potpuno udalji je sa scene a o njegovoj je smrti već donesena odluka — što je upravo obratno od onoga što je danas potrebno.

Za Njemačku je danas neopozivo potrebno da prihvati neustrajivu historijsku konfrontaciju s Bauhausom, njezinim Bauhausom; beskompromisno suoispitivanje razloga koji su doveli do toga da je ta institucija bila triput zatvarana između 1919. i 1933. godine, da su joj bili onemogućeni uvjeti nesmetanog i plodonosnog razvoja za vrijeme četrnaestogodišnjeg perioda njezina postojanja; beskompromisno suoispitivanje koje bi dovelo do drugačijeg stava i spriječilo ponavljanje istih uzroka i posljedica u Njemačkoj.

Značajno djelo o Bauhausu kojemu je autor Hans Maria Wingler («Das Bauhaus 1919—1933», Weimar, Dessau, Berlin, Izdavač: Gebr. Rasch & Co., Bramsche i M. Dumont Schauberg, 1962) dobro poslučuje svojoj svrhi. U usporedbi s ranijim knjigama na istu temu, originalnost ove knjige jeste u tome što je to prvo djelo koje pokušava dati kompletnu a ne fragmentarnu povijest Bauhaus-a. Na taj način ta se knjiga bitno razlikuje od knjige Herberta Bayera, Waltera i Ilse Gropius («Bauhaus 1919—1928», The Museum of Modern Art, New York 1938) koja je pokušala dokumentirati samo jednu važnu fazu Bauhaus-a

Bauhausova zgrada u Dessau

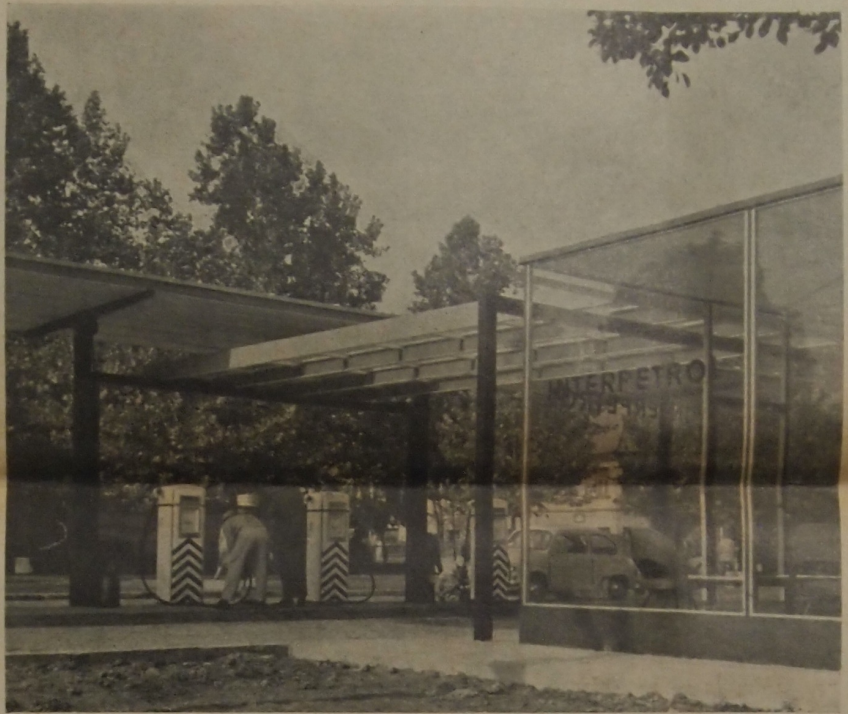
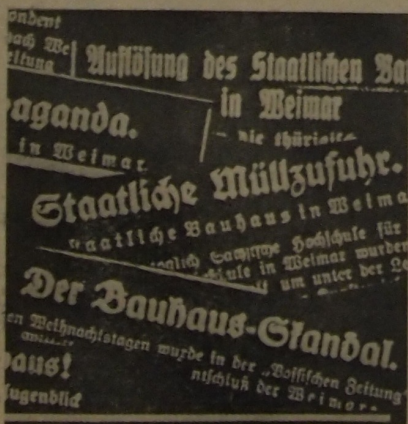
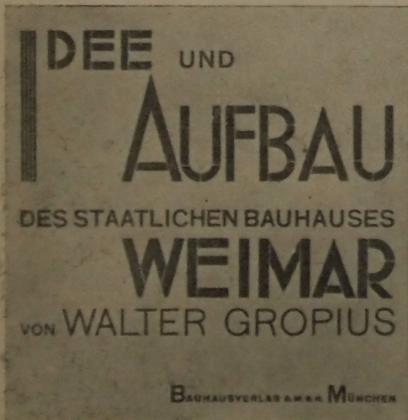
Da li je Bauhaus aktualan i danas?

(Nastavak sa str. 6)

Možemo se nadati da će ovih nekoliko iako ozbiljnih nedostataka biti izbjegnuto u budućim publikacijama Winglera ili drugih.

Ipak jedan dio knjige valja ocijeniti kao vrlo uspješan. To je dio koji govori o poteškoćama koje je Bauhaus prolazio u političkom, društvenom i ekonomskom kontekstu. Taj materijal jasno pokazuje kako je sudbina Bauhaua od početka bila povezana sa sudbinom demokracije u Njemačkoj. Historija Bauhaua je drama u tri čina kao što je i historija Njemačke od potpisivanja Versajskog ugovora do imenovanja Hitlera za kancelara Reicha bila drama u tri čina. Iznenađujuća je ta paralela. Ovo su bile tri faze Bauhaua: 1919—1924/25, Weimar, Gropiusova era, zakašnjela ekspresionistička nada i njezin konflikt sa sve jačim nacionalizmom. 1925—1930, Dessau, era Gropiusa i Meyera, racionalistička nada i njezin konflikt s ostacima prethodne faze. 1930—

Neki naslovi u štampi koja je vodila kampanju protiv Bauhaua 1924. godine

GROZDAN KNEŽEVIĆ:

Pogled na dio benzinske stanice na Bukovačkoj cesti

—1933, Dessau/Berlin, era Miesa van der Rohea, racionalistička nada samootuđivanja i njezin konflikt sa sve jačim iracionalizmom. Ovo su tri faze historije Njemačke: 1919—1924, neredi, nezaposlenost i politička ubistva. 1925—1929/30, lažan proseprijet Dawesova plana, međunarodnih kredita i tehničke racionalizacije. 1930—1933, ponovni neredi, nezaposlenost i politička ubistva. Ali Bauhaus se nije ograničio na odraz promjenljive sreće svijeta: Bauhaus je htio izmijeniti svijet. Kad su pojedinci insistirali na neredima Bauhaus je insistirao na redu (Gropius). Kad su kasnije neki pokušavali ovjekovječiti ugnjetачki i nesigurni red tehničke racionalizacije, Bauhaus je nastojao da toj racionalizaciji dade socijalan sadržaj (Meyer). Bauhaus je uvijek išao u obratnom pravcu jer je išao prema budućnosti. To je bio razlog mržnje protiv Bauhaua. Wingler je nastojao, uspio pronaći i odabrati one dokumente koji egzemplarno pokazuju divljinu mržnje službene Njemačke. To su dokumenti o Bauhausu a istovremeno i dokumenti o Njemačkoj tog vremena. »Djelatnost Bauhaua pokazuje znakove ekstremnog duševnog odsustva i raspadanja«, napisao je K. Nonn u članku pod naslovom »Tko javnosti daje smeće. Bauhaus u Weimaru« (24. aprila 1924). To su također dokumenti o prvim reagiranjima članova Bauhaua koji pokazuju povrijeđenu svijest punu protesta, svijest osramoćenu brutalnošću i glupavošću društva ne sredine. Možemo citirati Gropiusove riječi iz njegova pisma general-lajtnantu Hasseu, vojničkom komandantu Thüringena, nakon pretresa Gropiusove kuće u traženju subverzivnog materijala: «... stid me za svoju zemlju, vaša ekscelencija, što sam ja u ovoj zemlji očevidno bez zaštite bez obzira na moja djela...» (24. novembra 1923). U knjizi su i oni dokumenti iz kojih se vidi da svijest više ne protestira, već se prepušta običnoj rezignaciji. Pamtim riječi Meyera iz njegova pisma gradonačelniku Hesseu (16. avgusta 1930): »Sve ja to prozirom ali ništa ne razumijem.«

Tomas MALDONADO
(ULM 8/9, 1963)

GROZDAN KNEŽEVIĆ:

